

Næringsrettede virkemidler, sirkulær økonomi og ytre miljø

Sammendrag og anbefalinger

Sirkulær økonomi er en sentral del av lavutslippssamfunnet og bør ha en betydelig plass i det næringsrettede virkemiddelapparatet. **Dette tilsier en større tematisk satsning på sirkulær økonomi i Forskningsrådet, Enova, Innovasjon Norge og Siva.** En slik målrettet satsning må legge til grunn et globalt perspektiv, der miljøforbedringer kan realiseres i hele verdikjeden for lavutslippsprodukter. Satsningen må inkludere utvikling og kommersialisering av teknologi som gir reduserte forurensende utslipp fra produksjon, mer miljøvennlige produkter, substitusjon til kjemikalier med lavere miljørisiko, o.l.

Det foreslås følgende tiltak:

1. Erfaringer fra prosjektevalueringer viser at det er vanskelig å oppnå tilsagn for prosjektsøknader med høy effekt på sirkulær økonomi, kjemikaliesubstitusjon eller reduserte forurensende utslipp. Dette gjelder generelt for ordningene i det næringsrettede virkemiddelapparatet. **Det er behov å justere hvordan sysselsettingseffekter og verdiskapningspotensiale vurderes i prosjekter som tar sikte på utvikling og kommersialisering av teknologi innen sirkulær økonomi, mv.** F.eks. er det ikke sikkert at prosjekter innen sirkulær økonomi gir en sysselsettingseffekt. I stedet kan prosjektene gi mer effektiv drift, slik at tilsvarende produksjon kan oppnås med lavere ressursbruk. Økt bruk av resirkulert råvare som erstatning for jomfruelige råvarer kan være fordyrende, mer komplisert og gi lavere verdiskapning på kort sikt. Det samme kan gjelde ved substitusjon til kjemikalier med lavere miljørisiko. Samtidig kan slike miljøtiltak gi markedsfortrinn på lengre sikt.
2. Det må opprettes **nye støtteprogrammer i det næringsrettede virkemiddelapparatet som retter seg mot utvikling og kommersialisering av teknologi innen sirkulær økonomi, "grønn kjemi", reduserte forurensende utslipp til luft og vann, samt bedriftsinterne småskala pilotprosjekter med formål å utnytte avfall i eksisterende industrianlegg.** Det kan f.eks. legges opp til målrettede satsinger ("missions"), hvor det etableres tverrgående satsninger for sirkulær økonomi, en trygg kjemikaliehverdag, mv. Slike tverrgående satsninger må knyttes til konkrete støtteprogrammer.
3. PILOT-E er et finansieringstilbud til norsk næringsliv, etablert av Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Enova, med mål at nye produkter og tjenester innen miljøvennlig energiteknologi skal bli raskere utviklet og tatt i bruk. **Det bør etableres en tilsvarende ordning for prosjekter innen sirkulær økonomi (PILOT-S).** Formålet med PILOT-S vil være å bidra til mer effektiv bruk av samfunnets ressurser gjennom f.eks. industriell symbiose, resirkulering av avfall og økt bruk av resirkulerte råvarer og biprodukter i industriell produksjon. Satsingsområder for Pilot E velges ut av Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Enova i felleskap. Dette gjøres basert på hva virkemiddelaktørene fanger opp av behov i industrien. **Det vil være logisk at industrien deltar i en form for programråd for utvelgelsen av slike nye tematiske satsinger, samt vurderingskriterier.**
4. Økte avskrivningssatser er et godt virkemiddel for å stimulere til aktivitet i økonomien. Ordinær avskrivningssats for maskiner og produksjonsutstyr er i dag 20 %. Innføring av **økt avskrivningssats for investeringer i klima- og miljøteknologi** vil akselerere overgangen til lavutslippssamfunnet.
5. Offentlig sektor kjøper inn varer og tjenester for rundt 600 mrd. kr. i året. Krav fra offentlige innkjøpere er derfor et svært godt virkemiddel for å nå klima- og miljøpolitiske målsetninger. Men, muligheten til å vektlegge miljø og innovasjon ved innkjøp utnyttes ikke godt nok i dag. Dette betyr at **miljø- og innovasjonsaspektet ved offentlige innkjøp må styrkes, f.eks. mht. sirkulær økonomi.** Innretning av offentlige anbud der miljø og kvalitet tillegges økt vekt, mens vektleggingen av pris reduseres, vil føre til at miljøvennlige og innovative løsninger i større grad vinner frem i markedet.

1. Bakgrunn

For å lykkes med utvikling og implementering av ny miljøteknologi er det en forutsetning at staten bidrar med relevante og kraftfulle virkemidler for risikoavlastning¹. Ett av tiltakene i Regjeringens strategi for sirkulær økonomi er at virkemiddelaktørene (Enova, Innovasjon Norge, Forskningsrådet, mv.) skal videreutvikle sirkulær økonomi som et tverrgående satsningsområde, bygge videre på Grønn plattform-samarbeidet for en koordinert FoU- og innovasjonsinnsats for grønn omstilling og støtte opp om digitalt baserte forretningsmodeller og markedsplasser for resirkulerte råvarer og materialer i næringslivet.

Industrien har pekt på at økt satsing på næringsrettet forskning og innovasjon innen sirkulærøkonomi er avgjørende for at nye teknologier og løsninger utvikles og tas i bruk og at virkemiddelapparatet må tilby nødvendig risikoavlastning for at næringslivet skal lykkes med dette. Prosess 21s ekspertgruppe innen sirkulær økonomi så behov for en større satsning på sirkulærøkonomi i Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Enova, som bygger opp under målet om at Norge skal være et foregangsland innen sirkulærøkonomi. Støtte til prosjekter med høy grad av Technology Readiness Level (TRL) må inngå i satsningen². Både store og små industribedrifter mangler kompetanse, kapasitet og ressurser til å utvikle sirkulære prosesser og produkter. I slike tilfeller er det behov for støtte og risikoavlastning for å etablere innovasjonsprosjekter som lykkes, særlig der det ennå ikke finnes etablerte markeder.

Norsk Industri har tatt til orde for at det må etableres en større tematisk satsning på sirkulær økonomi i Forskningsrådet, Enova Innovasjon Norge og Siva³. Et slik satsning må legge til grunn et globalt perspektiv, der miljøforbedringer kan realiseres i hele verdikjeden for lavutslippsprodukter. Offentlig støtte til investeringer i ny miljøteknologi må reflektere samfunnsøkonomiske mergevinster og bedriftens risiko. Dette er særlig viktig for å realisere større investeringer i "first of a kind"-anlegg⁴.

Dette notatet er tenkt som et grunnlag for diskusjon om hvordan sirkulærøkonomi, og andre tiltak som gir lav miljøbelastning over produkters levetid, kan videreutvikles som et tverrgående satsningsområde i det næringsrettede virkemiddelapparatet, jf. målene i Regjeringens nye strategi for sirkulær økonomi.

Notatet er utarbeidet av Norsk Industri og sekretariatet i Prosess 21 i fellesskap.

2. EUs handlingsplaner innen sirkulær økonomi, kjemikalier, nullutslipp, mv.

EUs Green Deal er utgangspunkt for en rekke handlingsplaner innen et bredt spekter av miljøområder:

- **EUs handlingsplaner for sirkulær økonomi:** EU-kommisjonen har publisert to handlingsplaner for sirkulær økonomi (2015 og 2020). EUs tilnærming til den sirkulære økonomien favner bredt og omhandler industripolitikk, produktutvikling, bygningspolitikk, avfallspolitikk, FoU, osv. EUs første handlingsplan fra desember 2015⁵ inneholdt over 50 tiltak, som nå er fulgt opp eller er under oppfølging^{8,9}. Dette inkluderer bl.a. implementering av ambisiøse mål for materialgjenvinning av avfall, etablering av indikatorsett for å måle utviklingen i landene mht. sirkulærøkonomi¹⁰, inkludering av beste praksis for sirkulærøkonomi i reviderte BREF-dokumenter og oppfølging av EUs pilotstudier for å angi miljøfotavtrykk for ulike produkter (Product Environmental Footprint)¹¹.
- Det er foretatt en evaluering av grensesnittet mellom EU-reglene for produkter, kjemikalier og avfall¹² og vurdert hvordan disse regelverkene påvirker mulighetene for materialgjenvinning.
- Det jobbes med utvikling av kvalitetsstandarder for resirkulert råstoff (f.eks. plast). I 2018 ble det også lagt frem en egen plaststrategi med mål om mer bærekraftig produksjon, bruk og gjenvinning

¹ <https://www.norskindustri.no/artikler/veikartenes-felles-anbefalinger/>

² https://www.prosess21.no/contentassets/39713b28868a41858fc2c8a5ff347c0b/p21_sluttrapport_sirkularokonomi.pdf

³ <https://www.norskindustri.no/siteassets/dokumenter/korona/covid-19--industriprosjekter-som-tar-norge-videre-ok.pdf>

⁴ <https://www.norskindustri.no/siteassets/dokumenter/rapporter-og-brosjyrer/mulighetsstudie-sirkular-okonomi-i-prosessindustrien.pdf>

⁵ https://ec.europa.eu/environment/topics/circular-economy/first-circular-economy-action-plan_en

av plast. Det er etablert en egen europeisk allianse (Circular Plastics Alliance), med mål om å øke materialgjenvinningen og etterspørselen etter resirkulert plastråstoff betraktelig⁶.

- **EUs andre handlingsplan for sirkulærøkonomi** ble lagt frem i mars 2020⁷. Et hovedmål i den andre handlingsplanen er at bærekraftige produkter og forretningsmodeller skal bli normen i Europa. Eksempler på tiltak i den nye handlingsplanen er revisjon av industriutslippsdirektivet, revisjon av forordningen om grensekryssende avfallstransport, økt harmonisering av kriterier for biprodukter og avfallsfasens opphør, integrere prinsipper for sirkulærøkonomi i EUs rammeverk for bærekraftig finans, samt legge frem et eget initiativ for bærekraftig produktstrategi (SPI). SPI er et initiativ for å utvikle regler som skal gjøre produkter klimanøytrale, ressurseffektive og sirkulære, herunder ha høy kvalitet, lang levetid, og være designet for ombruk og materialgjenvinning. EU-kommisjonen vil endre økodesigndirektivet slik at det omfatter produkter utover energirelaterte produkter og stille nye krav til miljøvennlig design. EU-kommisjonen er opptatt av å kunne stille krav til informasjonen om produktene og vil etablere et digitalt produkt-pass som gir data til de ulike aktørene i verdikjedene og som kan være til nytte for markedstilsynsmyndighetenes arbeid.
- **EUs kjemikaliestrategi for bærekraft**, er en del av EUs nullutslippsvisjon, som skal sikre sunne økosystemer og helsemessig trygt miljø for Europas innbyggere⁸. Kjemikaliestrategien er det største løftet på kjemikalieområdet i Europa siden den første strategiske tilnærmingen i 2001. Målet med strategien er bedre beskyttelse av Europas innbyggere og miljøet, ved å redusere risikoen knyttet til produksjon og bruk av kjemiske stoffer. Strategien inneholder 56 tiltak, som skal gjennomføres mellom 2021 og 2024, innen følgende hovedområder; innovasjon for trygge og bærekraftige kjemiske stoffer, styrke og forenkle kjemikalier regelverkene (REACH, CLP, mv, økt kunnskap om flere kjemiske stoffer og globalt lederskap innen kjemikaliehåndtering. For å fremme substitusjon til bedre alternativer med lavere miljørisiko, vil EU-kommisjonen blant annet utvikle kriterier for trygge og bærekraftige kjemiske stoffer, samt etablere økonomiske støtteordninger.
- **EUs handlingsplan for å redusere utslipp av helse- og miljøskadelige stoffer** ("*Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil*") har som ambisjon å redusere utslipp av kjemikalier til et nivå som ikke er skadelig for helse og miljø innen 2050.^{9,10} Innen 2030 er målene i handlingsplanen bl.a. å redusere skadelige helseeffekter av luftforurensing med 50 %, redusere andelen av befolkningen som kronisk plages av støy fra transport med 30 %, redusere antallet økosystemer som trues av luftforurensing med 25 %, redusere tap av næringsstoffer og bruk av skadelige pesticider and antimikrobielle stoffer ved husdyrhold og havbruk med 50 %, redusere utslipp av plastsøppel til hav med 50 % og utslipp av mikroplast til miljøet med 30 % og vesentlig redusere avfallsmengdene, samt halvere mengdene restavfall fra husholdningene og lignende restavfall fra næringslivet.
- **Prioriterte produktgrupper i EUs Green Deal** bl.a. er batterier, elektronikk, IKT-produkter, tekstiler og råvarer som stål, kjemikalier og betong. Prosessindustrien i Norge er annerledes sammensatt enn i Europa for øvrig. For eksempel utgjør produksjon av stål, kjemikalier og sement/mineraler til sammen 66 % av industrielle klimautslipp i EU. I Norge representerer slik industriproduksjon kun 38 % av utslippene. Videre utgjør produksjon av ikke-jernholdig materialer 45 % av de norske industriutslippene av klimagasser, mens tilsvarende utslipp i EU utgjør 3 % av industriutslippene¹¹.

⁶ https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/circular-plastics-alliance_en

⁷ https://ec.europa.eu/environment/strategy/circular-economy-action-plan_en

⁸ https://ec.europa.eu/environment/strategy/chemicals-strategy_en

⁹ [communication_en.pdf \(europa.eu\)](#)

¹⁰ [Zero pollution action plan \(europa.eu\)](#)

¹¹ <https://www.prosess21.no/contentassets/abe5e8c6a13547d390c27239c2b543bd/210622-prosess21-sammendrag-virkemidler.pdf>

3. Overordnede mål og effekter

Prosess21 har utarbeidet et notat om overordnede synspunkter på virkemiddelbruken. I notatet påpekes behovet for overordnede mål og effekter av virkemiddelbruken.¹² Det er 30 år til Norge skal være lavutslippssamfunn og skal dette realiseres må man se for seg en industrialiseringsfase fra 2035. Det gir 15 år. Dagens virkemiddelinnretninger bærer preg av inkrementelle optimalisering av ordninger og kriterier. Det er viktig å heve blikket slik at summen av virkemiddelbruken rettes mot det samfunnet vi skal realisere. Sirkulær økonomi er en sentral del av lavutslippssamfunnet og bør ha en betydelig plass i det næringsrettede virkemiddelapparatet. Norge er et råvareeksporterende land og vil kunne se store internasjonale muligheter på dette området. Dette forutsetter riktig innrettede virkemidler.

Politiske mål på klima- og miljøområdet defineres i Statsbudsjettet, Stortingsmeldinger i nasjonale strategier. Tildeling av midler fra departementene til virkemiddelaktørene bør således gjenspeile mål som er fastsatt i nasjonale strategier. Eksempelvis gir Olje- og energidepartementet i sitt tildelingsbrev til Forskningsrådet føringer som skal hensynta OG21 og Energi21-strategier¹³. Disse strategiene er utarbeidet av industri og akademia for å sikre relevans i virkemiddelbruken. Tilsvarende bør andre eksisterende strategier som Prosess21, Maritim21, etc. vektlegges for å sikre relevans. I EU fastsetter Green Deal tydelige miljøpolitiske ambisjoner. Disse omsettes i strategier og effektuerer gjennom ulike næringsrettede virkemidler som f.eks. Horisont Europa, InvestEU og Connecting European facilities.¹⁴

4. Nødvendige endringer i virkemiddelapparatet og andre økonomiske virkemidler

4.1. Justering i vurderingskriterier

Det er bred enighet om at økt satsning på næringsrettet forskning og innovasjon innen sirkulær økonomi er avgjørende for at nye ressurseffektive løsninger utvikles og kommersialiseres. Industriens erfaring er imidlertid at prosjektsøknader med mål å utvikle nye løsninger innen sirkulær økonomi ofte ikke når opp ved tildelingsvurderinger. Dette kan skyldes at førstegangsinvesteringer i ny teknologi har høye bedriftsøkonomiske kostnader og at det er vanskelig å dokumentere verdiskapningspotensiale og sysselsettingseffekter, f.eks. mht. økt ressursutnyttelse av industrielle biprodukter, resirkulering av avfall og bruk av resirkulerte råvarer¹⁵. Det kan være store kostnader knyttet til slike industrielle utviklingsløp og det tar lang tid å skape et marked med en stabil etterspørsel etter resirkulerte råvarer.

Videre er det langt fra sikkert at prosjekter innen sirkulær økonomi gir en sysselsettingseffekt. I stedet kan prosjektene gi mer effektiv drift, slik at samme produksjon kan oppnås med lavere ressursbruk i et veridikjedeperspektiv. Økt bruk av resirkulert råvare som erstatter jomfruelige råvarer og substitusjon av miljøfarlige kjemikalier i produkter med mindre farlige alternativer kan også være fordyrende, mer komplisert og gi lavere verdiskapning på kort sikt. Samtidig kan dette gi markedsfortrinn på lengre sikt.

Erfaringer fra prosjektvurderinger er at det er vanskelig å oppnå tilsagn for prosjekt søknader med høy effekt på sirkulær økonomi sammenlignet med prosjekter med høy verdiskapning etter lineære forretningsmodeller. Eksempelvis er det ganske kort tid siden Forskningsrådet innførte kriterier for eksterne effekter og samfunnsnytte, og da overordnet eksemplifisert ved FNs bærekraftsmål. Dette gir behov for en justering i hvordan sysselsettingseffekter og verdiskapningspotensiale vurderes i prosjekter som tar sikte på utvikling og kommersialisering av teknologi innen f.eks. sirkulær økonomi.

¹² <https://www.prosess21.no/contentassets/abe5e8c6a13547d390c27239c2b543bd/210622-prosess21-sammendrag-virkemidler.pdf>

¹³ <https://www.regjeringen.no/contentassets/b38191c18b7b423496022e468c98c4aa/oed-tildelingsbrev-til-norges-forskningsrad-for-2021.pdf>

¹⁴ <https://www.prosess21.no/contentassets/abe5e8c6a13547d390c27239c2b543bd/210602-prosess21-posisjonsnotat-european-green-deal.pdf>

¹⁵ <https://www.norskindustri.no/siteassets/dokumenter/horinger-og-notater/sirkular-okonomi---industriens-hovedanbefalinger-no.pdf>

4.2. Nye programområder - ytre miljø

En annen problemstilling er at virkemiddelapparatet prioriterer klimateknologi fremfor tiltak som realiserer miljøgevinster innen f.eks. ressursbruk, toksisitet, lokal luft- og vannkvalitet, mv. Samtidig er dette prioriterte områder i EUs handlingsplaner for f.eks. sirkulær økonomi, nullutslipp og kjemikalier.

Innovasjon Norges miljøteknologiordning omfatter prosjekter innen sirkulær økonomi¹⁶. Enova kan også gi støtte til prosjekter der formålet er mer effektive produksjonsprosesser, økt ressursutnyttelse av avfall og biprodukter, mv, så lenge dette kan knyttes til reduserte klimagassutslipp – fra én konkret bedrift i en verdikjede. Det er likevel vanskelig å få støtte til innovasjon og kommersialisering av miljøteknologi som først og fremst gir miljøgevinst knyttet til f.eks. ressursbruk, toksisitet, mv. Det har også vist seg vanskelig å få støtte til bedriftsinterne småskala pilotprosjekter med formål å utnytte avfallsressurser i eksisterende industrianlegg og -prosesser. Dette taler for opprettelse av nye støtteprogrammer i virkemiddelapparatet som retter mot å støtte utvikling og kommersialisering av teknologi innen sirkulær økonomi, grønne kjemikalier, reduserte forurensende utslipp til luft og vann, m.v.

Et alternativ kan være å legge opp til "missionsorienterte" satsinger, der det etableres tverrgående satsninger i virkemiddelapparatet for sirkulær økonomi og et "giftfritt miljø" (tilsvarende EUs mål om å redusere utslipp av kjemikalier til et nivå som ikke er skadelig for helse og miljø). Slike tverrgående satsninger må imidlertid knyttes opp mot konkrete støtteprogrammer hos Enova og Innovasjon Norge.

4.3. Pilot-S

PILOT-E (se vedlegg) har som mål at nye produkter og tjenester innen miljøvennlig energiteknologi skal bli raskere utviklet og tatt i bruk. Norsk Industri har foreslått at det også etableres en tilsvarende ordning som PILOT-E spesielt for prosjekter innen sirkulær økonomi (PILOT-S). Formålet med PILOT-S vil være å bidra til mer effektiv bruk av samfunnets ressurser gjennom f.eks. industriell symbiose, resirkulering av avfall og økt bruk av resirkulerte råvarer og biprodukter i industriell produksjon.¹⁷ Prosjekter innen sirkulær økonomi er som regel avhengig av samarbeid mellom ulike aktører i en verdikjede. En egen Pilot-S ordning bør derfor særlig rette seg inn mot samarbeid om utvikling og kommersialisering av sirkulære løsninger, produkter og verdikjeder, både lokalt, regionalt og globalt.

Et eget Pilot-S program vil svare ut industriens behov for mer langsiktig forskningsstøtte når prosjekter tas gjennom et lengre utviklingsløp. Dette er nødvendig for prosjekter innen sirkulær økonomi, der utvikling fra industriell forskning via eksperimentell utvikling til kommersialisering kan strekke seg over en årrekke. Et Pilot-S program vil kunne bidra med støtte som dekker en størst mulig del av dette løpet.

Satsingsområder for Pilot E velges ut av Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Enova i felleskap. Dette gjøres basert på hva virkemiddelaktørene fanger opp av behov i industrien. Det vil logisk at industrien deltar i en form for programråd for utvelgelsen av slike tematiske satsinger, samt vurderingskriterier.

4.4. Avskrivningsregler

Ved investeringer kan bedrifter kan fradragføre (avskrive) eiendelene/investeringene over tid. Dette betyr at verdifallet på en eiendel fradragføres etter hvert som den brukes¹⁸. Ordinær avskrivningssats for investeringer i maskiner og produksjonsutstyr er i dag 20 %¹⁹. Økte avskrivningssatser er et godt virkemiddel for å stimulere til aktivitet i økonomien. Dette gjelder også ifm. det grønne skiftet, der økte avskrivningssatser for miljøteknologi vil bidra til at overgangen til lavutslippssamfunnet

¹⁶ <https://www.innovasjonnorge.no/no/tjenester/innovasjon-og-utvikling/finansiering-for-innovasjon-og-utvikling/tilskudd-til-miljoteknologiprojekter/sirkularokonomi/>

¹⁷ <https://www.norskindustri.no/siteassets/dokumenter/horinger-og-notater/sirkular-okonomi---industriens-hovedanbefalinger-no.pdf>

¹⁸ <https://www.altinn.no/starte-og-drive/regnskap-og-revisjon/regnskap/avskrivning/>

¹⁹ <https://www.skatteetaten.no/satser/avskrivningssatser/>

akselereres. Innføring av økte avskrivningssatser for investering i miljøteknologi har blant annet blitt løftet frem som et bra økonomisk virkemiddel av Prosess 21s ekspertgruppe innen sirkulær økonomi²⁰.

4.5. Offentlige anskaffelser

Offentlig sektor kjøper inn varer og tjenester for over 600 mrd. kr. i året. Krav fra offentlige innkjøpere er derfor et svært godt virkemiddel for å nå klima- og miljøpolitiske mål og for å skape et robust hjemmemarked for miljøvennlige produkter og produksjonsprosesser. Industriens erfaring er at miljø- og innovasjon ikke vektlegges nok ved offentlige innkjøp eller at anbudskonkurranser innrettes slik at det uansett er pris som blir avgjørende for tildelingen. Dette gjelder bredt innen miljøområdet, og også mht. sirkulær økonomi. Norsk Industri mener at regelverket innen offentlige innkjøp må skjerpes inn, slik at miljø alltid skal vektes minst 30 %, der dette brukes som tildelingskriterium. I tillegg bør kvalitet og funksjon vektes høyere enn det som er vanlig i dag. I dag vektes som regel pris over 50 % i offentlige anbudskonkurranser, slik at pris gjerne blir avgjørende for tildelingen. For eksempel vil en innretning av offentlige anbudskonkurranser slik miljø, kvalitet og funksjon samlet tillegges 70 % vekt, og pris kun tillegges 30 % vekt, føre til at miljøvennlige og innovative løsninger i større grad vinner frem i markedet.

Videre trengs det et kompetanseløft for offentlige innkjøpere mht. miljø og innovasjon. Et slikt grønt kompetanseløft er et prioritert tiltak i en ny handlingsplan for å øke andelen klima- og miljøvennlige offentlige anskaffelser.²¹ Slik Norsk Industri ser det bør det også legges til rette for forsert utvikling av kriterievevisere for flere produkt- og tjenesteområder i regi av Direktoratet for forvaltning og økonomistyring og stilles tydelige forventninger til miljø og innovasjon ved offentlige innkjøp i statlige tildelingsbrev og etatsstyring. I tillegg er det behov for å styrke av Klimasats-programmet og å utvikle bedre statistikk for å kunne måle utviklingen innen grønne og innovative anskaffelser.²² Endelig er det behov for å opprette en ekspertenheter som kan bistå offentlige aktører ifm. problemstillinger knyttet til offentlige anskaffelser, eksempelvis vurdere hvordan handlingsrommet i regelverket kan utnyttes.²³

²⁰ https://www.prosess21.no/contentassets/dc8d4cb05c124ac593cc8295c608834f/p21_sluttrapport_sirkularokonomi.pdf

²¹ https://www.anskaffelser.no/sites/default/files/2021-09/dfo_handlingsplan_2021_01.pdf

²² Se Norsk Industris innspill til Regjeringens handlingsplan om grønne og innovative offentlige innkjøp: https://www.anskaffelser.no/sites/default/files/norsk_industri.pdf

²³ Jf. Innst. 338 S (2020-2021); <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2020-2021/inns-202021-338s/>

Vedlegg: Virkemidler i Enova, Innovasjon Norge, Forskningsrådet og Grønn Plattform

Grønn plattform

I revidert statsbudsjett for 2020 ble det satt av 1 mrd. kroner til grønn omstilling i næringslivet ("grønn plattform"). Milliardbevilgningen gjelder for 2020-2022. Alle bærekraftige bransjer, teknologier og næringer kan søke støtte til sine prosjekter. Aktuelle satsingsområder kan være sirkulær økonomi, hydrogen, batteriteknologi, havvind, bioøkonomi, omstilling i leverandørindustri, marin sektor, fôr og nye arter for å nevne noen. Den nye grønne plattformen vil bygge på allerede etablerte ordninger hos Innovasjon Norge, Forskningsrådet og Siva. I 2020 bevilges det 333 mill. kroner fordelt på 192 mill. kroner til Forskningsrådet, 102,5 mill. kroner til Innovasjon Norge og 38,5 mill. kroner til Siva²⁴. Første utlysning i Grønn plattform hadde søknadsfrist 12. mai.²⁵ Denne første utlysningen hadde en samlet ramme på 590 mill. kr. og var rettet mot store, ambisiøse grønne prosjekter (støttebehov > 50 mill. kr.)

Enova

Enova SF forvalter klima- og energifondet på vegne av Klima- og miljødepartementet, og kan gi støtte til bedrifter som gjennomfører klima- og energiltak²⁶. Enova har flere støtteprogrammer som er rettet mot industri²⁷, landtransport²⁸, sjøtransport²⁹, utvikling og bruk av ny klimavennlig teknologi, mv³⁰. Klima- og miljødepartementet og Enova har inngått en ny styringsavtale for forvaltninga av Klima- og energifondet for perioden 2021-2024, som innebærer spissing av Enova som klimavirkemiddel.³¹ Styringsavtalen erkjenner at sirkulære løsninger og verdikjeder, og effektiv ressursbruk, gjennom å bidra til reduserte klimagassutslipp er viktig i omstillingen til lavutslippssamfunnet. Erfaringen er imidlertid at prosjekter innen sirkulær økonomi må kunne dokumentere reduserte klimagassutslipp for å være støtteberettiget. Enova har ikke dedikerte støtteordninger for sirkulær økonomi, og heller ikke for tiltak som handler om kjemikaliebruk eller gir reduserte kjemikalieutslipp til vann og luft, etc.

Innovasjon Norge

Innovasjon Norge skal bidra til nyskaping i næringslivet, utvikling av konkurransedyktige norske bedrifter og utvikling i distriktene, gjennom å tilby finansiering, rådgiving, kompetanse, nettverk og profilering³². Blant Innovasjon Norges tilskuddsordninger er miljøteknologiordningen, der gis tilskudd til utvikling, pilotering og demonstrasjon av ny miljøteknologi. Ordningen omfatter bedrifter i alle størrelser i hele landet³³. I 2020 var det 750 mill. kr. tilgjengelig til innovasjonsprosjekter innen miljøteknologi³⁴. Nye forretningsmodeller eller mer miljøvennlige produksjonsprosesser som ivaretar sirkulasjon av materialer for effektiv ressursutnyttelse (sirkulær økonomi) kan være støtteberettiget. Men, det er utfordrende å nå opp med prosjekter innen sirkulær økonomi når det er lønnsomhet i forretningsplanen som er overordnet vurderingskriterium og ikke ressurs- og miljømessige effekter.

Forskningsrådet

Forskningsrådet forvalter 10 mrd. kr. i året til forskings- og innovasjonsprosjekter. Forskningsrådet tildeler forskningsmidler for å fremskaffe ny kunnskap og innovasjon på et avgrenset felt, dvs. et

²⁴ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-side5/id2704503/>

²⁵ <https://www.forskningsradet.no/utlysninger/2021/gronn-plattform-naeringsliv/>

²⁶ <https://www.enova.no/om-enova/>

²⁷ <https://www.enova.no/bedrift/industri-og-anlegg/>

²⁸ <https://www.enova.no/bedrift/landtransport/>

²⁹ <https://www.enova.no/bedrift/sjotransport/>

³⁰ <https://www.enova.no/bedrift/innovasjon-og-klimateknologi/>

³¹ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/gir-enova-eit-sterkere-klimamandat/id2814768/>

³² <https://www.innovasjonnorge.no/no/om/hva-gjor-vi/kort-om-oss/>

³³ <https://www.innovasjonnorge.no/no/verktoy/selskapsreisen/sirkularokonomi/>

³⁴ <https://www.innovasjonnorge.no/no/tjenester/innovasjon-og-utvikling/finansiering-for-innovasjon-og-utvikling/tilskudd-til-miljoteknologi-prosjekter/>

fagområde, tema og/eller en bransje³⁵. Eksempler på forskningsprogrammer er ENERGIX, finansierer forskning og innovasjon for en bærekraftig utvikling av energisystemet³⁶, og CLIMIT, som finansierer forskning, utvikling og demonstrasjon av teknologi for CO₂-håndtering³⁷. Forskningsrådet lyste ut 100 mill. kr. til forskning på sirkulær økonomi fordelt på hhv. samarbeidsprosjekt for å møte utfordringer i samfunn og næringsliv og forskerprosjekt for fornyelse, med søknadsfrister i februar 2021. Brukerstyrt Innovasjonsarena (BIA) er en åpen konkurransearena, der næringslivet tar initiativ til prosjektene, og utgangspunktet er bedriftenes egne strategier og behov. Prosjekter fra ulike bransjer konkurrerer her om å få forskningsstøtte på grunnlag av forskningskvalitet, innovasjonsgrad og verdiskapingspotensial. BIA-X utlysninger kan altså også støtte prosjekter innen sirkulær økonomi og ytre miljø. For eksempel har enkelte tidligere BIA-X utlysninger hatt bærekraftig verdiskaping og grønn innovasjon som tema.

PILOT-E

PILOT-E er et finansieringstilbud til norsk næringsliv, etablert av Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Enova, med mål om at nye produkter og tjenester innen miljøvennlig energiteknologi skal bli raskere utviklet og tatt i bruk. PILOT-E følger opp aktørene gjennom hele teknologiutviklingsløpet - fra idé til marked. Det legges til rette for én søknad og samordnet beslutning om støtte for hele utviklingsløpet, fram til løsningene skal tas i bruk kommersielt. PILOT-E ivaretar behovet for koordinering mellom Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Enova. Sluttkunden som skal ta i bruk de nye løsningene vil også kunne kvalifisere for investeringsstøtte fra Enova.³⁸ I 2020 ble det lyst ut midler til prosjekter innen utslippsfri maritim transport og klimanøytral industri. Utlysningen for klimanøytral industri vektla prosjekter som kunne gi vesentlig reduksjon i klimagassutslipp eller utvikling av lavutslippsprosesser, dvs. prosesser som har lavt karbonavtrykk over levetiden. Det ble presisert at prosjektene også kunne omhandle økt ressurseffektivitet, der sirkulærøkonomiske prinsipper kan gi klimanøytral produksjon i et verdikjedeperspektiv. Utlysningen dekket altså også utvikling av produkter og prosesser som kan føre til vesentlige utslippsreduksjoner sammenlignet med uttak og bruk av jomfruelige råvarer ved produksjon, i Norge og globalt. Prosjekter som ga lavere klimagassutslipp globalt, og totalt sett i en verdikjede, kunne altså søke om støtte, selv om klimautslippene i Norge isolert sett ville kunne øke³⁹.

³⁵ <https://www.forskningsradet.no/om-forskningsradet/programmer/>

³⁶ <https://www.forskningsradet.no/om-forskningsradet/programmer/energix/>

³⁷ <https://www.forskningsradet.no/om-forskningsradet/programmer/climit/>

³⁸ <https://www.enova.no/pilot-e/>

³⁹ <https://www.enova.no/pilot-e/utlysning-2020/>